

Dálnice a podpora motýlů

Vladimír Hula

Silniční a dálniční síť – potřebujeme ji a mnohdy nadáváme, proč to či ono místo již není dávno zpřístupněné kvalitnější komunikací. Obráceně může uvažovat třeba los, když se tu dálnici snaží překonat. Obecně je síť komunikací vnímána spíše negativně – je jedním z faktorů fragmentujících krajinu a pod koly aut najde denně smrt velké množství organismů. Ne jinak je to i v případě bezobratlých. Však byla i publikována seriózní vědecká studie z Dánska, která zdokumentovala úbytek hmyzu právě na čistotě, respektive zašpinění předních skel našich automobilů.

Úbytek hmyzu je katastrofický a v tomto duchu o něm referuje i většina světových médií. Proč tomu tak je, nedokáže nikdo jednoznačně definovat. Důvod? Mix faktorů – některé známe, jiné nikoli. Jistě se jedná o množství různých polutantů v krajině a změny hospodaření za posledních sto let včetně ztráty fragmentace. To vyústilo v homogenizaci krajinného zrna a zániku určitých biotopů, především bezlesých. Naše krajina je totiž plná obrovských kontrastů, kdy na jedné straně máme intenzivně udržovaná pole (ale i louky nebo les) a na straně druhé opuštěné remízky, záhumenky a další místa. Na těch začnou přibývat keře a stromy, a tím druhy, které potřebují bezlesí, mizí. Extenzivně udržované bezlesí je v naší krajině čím dál vzácnější a v zásadě se jedná o území s nějakou územní ochranou. Anebo ne? Tím se dostáváme zpět k dálnicím. Dálniční a silniční okraje jsou totiž z důvodu bezpečnosti silničního provozu pravidelně udržovány. Navíc komunikace se často zařezávají do geologického podkladu a tím dochází k obnažení skal, tedy vzniku míst, kde je sukcese přirozeně blokována skalním podkladem. A tato místa jsou místem pro přírodu. Tedy lze říci, že silniční a dálniční síť není pouze

překážkou migrací organismů, ale že může fungovat i jinak, ve prospěch života v krajině. Ale jak?

Současný stav našich dálničních okrajů

Dálniční a silniční okraje jsou unikátním místem. Místem, které se neustále vyvíjí dle toho, jak se vyvíjí naše znalosti a zkušenosti ohledně údržby, zakládání, ale i ochrany přírody. Původní představa byla taková, že se na tato místa jednoduše umísťovaly keře a stromy s tím, že zadržují hluk a škodliviny z dopravy. Jenže jsou i překážkou pro motoristy, kdy se několikrát stalo, že těžce havarovaný automobil zmizel v porostu doprovodné zeleně, a protože nebyl vidět, posádce již po nalezení nebylo pomoci. Stejně tak tato vegetace v okolí dálnic je velmi nevyhovující pro některé obratlovce – při migraci se díky krytu keřů dostanou až na bezprostřední okraj komunikace a pak je srážka nevyhnutelná. Tyto a i jiné důvody vedly k tomu, že v současné chvíli již nejsou keře a stromy předmětem nových projektů či pouze minoritně. Tedy vzniká prostor pro nové bezlesí, navíc udržované. Nevýhodou je nastavený způsob údržby a vegetační složení. Okolí komunikací je totiž udržováno relativně nejlevnějším způsobem, tedy různými formami mulčovacích strojů. A dle technických pravidel (jakési kuchařky, jak řešit komunikace a jejich okolí) zde jsou vysévány prakticky výhradně traviny. Obojí má především finanční odůvodnění – nejčastěji užívané kladívkové mulčovače jsou nenáročné na údržbu a poškození, traviny mají velmi levné osivo, rychle se zapojí a nevdají jim mulčování. Pokud by všechna místa v okolí dálnic vypadala dle těchto pravidel, byla by zcela sterilní a mrtvá. Mulčování totiž velmi špatně snáší většina bylin a využívané traviny jsou čas-

to klasické konvenční produkční druhy, ze kterých je nejlépe dostupné osivo. Naštěstí se zde projevují různé nespecifické faktory, a tak máme celou řadu míst v České republice, kde se na místech v okolí dálnic vyskytuje celá řada ohrožených organismů. Jak je možné, že zde přes výše zmíněné jsou? Důvodů je několik, ale většinou se jedná o „nesprávné“ založení dle technických pravidel – nedostatečné ohumusování, mělký geologický profil, jižní orientace svahu apod.

Motýli a dálnice

V okolí dálnic proběhlo již několik projektů zaměřených na bezobratlé. Především ze zahraničí existují práce řešící to, že v okolí dálnic, především na svazích v jejich okolí, se mohou vyskytovat velmi vzácné a zajímavé druhy. A dokonce existují i studie, které vyvrací představu, že vše pomře na sklech našich automobilů. Naopak, pokud vznikne fungující populace, tak úbytek způsobený mortalitou na autech tuto zdravou populaci nemůže ohrozit. Třeba britská společnost pro ochranu motýlů (British Butterfly Conservation) má celou metodiku, jak tato místa chránit a zakládat. U nás nic takového nebylo a v zásadě byla tato místa vnímána spíše negativně. V rámci našeho projektu TAČR TH01030300 (www.motylidalnice.cz) jsme řešili stávající stav na deseti místech v České republice. Místa byla vybrána na základě svých rozměrů (minimální délka bez stromů a keřů 100 m) a za účelem aplikace kokrhele luštince (viz také článek ve Veronice č. 2/2017) a následného sledování jeho dopadu na stávající vegetaci. Překvapující bylo zjištění, že se zde vyskytovala již před aplikací kokrhele celá řada druhů, které bychom tady nečekali. I výsledné početnosti běžných druhů byly docela zajímavé.

Modrásek vičencový fotografovaný v okolí Loun. Foto Vladimír Hula

Modrásek jetelový. Nález u Rudné u Prahy byl jeho znovupotvrzením po 50 letech. Foto Vladimír Hula

Některá místa, obzvlášť okolí Loun, byla doslova nádherná. Z běžných druhů můžeme jmenovat populace modrásků černolemých, vřetenušek kozincových, několika druhů soumračníků a dalších. A zdaleka zde nebyli jen motýli. Potkali jsme zde i zajímavé druhy rostlin, třeba diviznu brunátnou (*Verbascum phoeniceum*) či hojně voskovku menší (*Cerintho minor*). Co jsme tedy našli za zajímavější druhy?

Pestrokřídlec podražcový

(*Zerynthia polyxena*)

Druh chráněný zákonem vázaný na porosty podražce pokřovního (*Aristolochia clematitis*). Tato rostlina je druh různých struh, okrajů vinic či silničních příkopů, tedy nikoli významných míst, a pestrokřídlec nám v posledním desetiletí výrazně přibyl. I přesto bylo velmi zajímavé zjištění jeho výskytu v okolí exitu Hustopeče na D2.

Modrásek jetelový

(*Polyommatus bellargus*)

a **modrásek ligrusový** (*P. thersites*)

Dva druhy nehojných modrásků. Modrásek jetelový na nějaký čas zmizel

z Čech a na Moravě také výrazně ustoupil, avšak dnes se zase vrací a nález od dálnice D5 u Rudné u Prahy byl jedním z prvních v Čechách. Na jihomoravských lokalitách se tento druh vyskytoval víceméně pravidelně. Modrásek ligrusový je vázaný na vičenec ligrus, krásnou, růžově kvetoucí vikvovitou rostlinu, která bývá přidávána do bohatých směsí osiva. Právě taková směs byla vyseta na obchvatu Loun, kde byl zjištěn i tento modrásek.

Soumračník skořicový

(*Spialia sertorius*)

Nehojný soumračník vázaný na skalní stráně, lomy a podobná kamenitá místa s výskytem jeho živné rostliny, krvavce menšího (*Sanguisorba minor*). Jedná se o ustupující druh udávaný především z různých chráněných území. Taktéž tento druh byl zjištěn na obchvatu Loun.

Žluťásek jižní

(*Colias alfacariensis*)

Krásný lokální žluťásek vázaný na stepní trávníky, mnohem vzácnější než příbuzný ž. čičorečkový (*C. hyale*). Druh vyhledává především porosty čičorky

pestré (*Securigera varia*) a podkovky chocholaté (*Hypocrepis commosa*). Tohoto žluťáčka jsme našli na více místech.

Shrnutí

Pokud současnou situaci shrneme, není zdaleka tak černá, jak by se mohla zdát. Okolí dálnic hostí celou řadu velmi významných druhů, a pokud se nastaví pravidla do budoucnosti tak, aby se alespoň někdy udržovala tato místa šetrněji, je zde obrovský potenciál. Ředitelství silnic a dálnic se k celému problému postavilo vcelku příznivě a v rámci nových vegetačních úprav bude navrhována i směs, která vznikla v rámci našeho projektu. Stejně tak vzniká i nový technický předpis na zakládání porostů v okolí dálnic, tedy kuchařka, jak založit travino-bylinné porosty v okolí dálnic tak, aby podporovaly bezobratlé. Čeká nás tedy zářná budoucnost? Uvidíme!

Ing. Vladimír Hula, Ph.D., (1978), Ústav ekologie lesa Lesnické a dřevařské fakulty Mendelovy univerzity v Brně. Entomolog a arachnolog studující motýly a pavouky.